

UNIVERZITET U KRAGUJEVCU
MAŠINSKI FAKULTET U KRAGUJEVCU

**PRINCIPI TRIBODIZAJNA I EFEKTI NA SISTEMIMA ZA
VOĐENJE EKSCENTRIČNO OPTEREĆENIH
ELEMENATA**

- MAGISTARSKA TEZA -

Kandidat:

Slobodan Mitrović, dipl. ing.

Mentor:

Prof. Dr Miroslav Babić, dipl. ing.

Kragujevac, decembar 2000.

*Magistarska teza **PRINCIPI TRIBODIZAJNA I EFEKTI NA SISTEMIMA ZA VOĐENJE EKSCENTRIČNO OPTEREĆENIH ELEMENATA** predstavlja pokušaj unapređenja tribomehaničkih sistema za vođenje ekscentrično opterećenih elemenata sa aspekta tribodizajna kao međuveze ili interfejsa između triboloških principa i znanja i praktične realizacije naprednih tribomehaničkih sistema.*

Koristim ovu priliku da izrazim zahvalnost svim profesorima, kolegama, prijateljima i porodici od kojih sam imao nesebičnu pomoć i podršku prilikom izrade magistarske teze.

Veliku zahvalnost dugujem svom mentoru prof. dr Miroslavu Babiću za svesrdnu pomoć i podršku u toku izrade teze, a takođe i u toku mog celokupnog naučno istraživačkog rada.

Posebnu zahvalnost dugujem prof. dr Svetislavu Zaharu, čije su mi sugestije i predlozi značajno doprinele oko izrade uređaja za ispitivanje kliznih vođica.

Sugestije docenta dr Branka Tadića, vezane za samu ideju, konstruisanje i realizaciju uređaja su doprinele boljem sagledavanju celokupne problematike i doprinele da rad dobije na vrednosti.

Zahvalnost dugujem prof. dr Miodragu Laziću na veoma korisnim sugestijama koje su doprinela boljem konačnom izgledu i sadržaju rada.

Posebnu zahvalnost dugujem fabrici "ZASTAVA - mašine" na svestranoj pomoći oko obezbeđenja potrebnih materijala i oko same izrade uređaja, bez čije pomoći sam uređaj ne bi mogao biti realizovan.

*Decemabar, 2000.
Kragujevac*

Slobodan Mitrović, dipl.inž.

SADRŽAJ

1. UVODNA RAZMATRANJA	1
2. DISIPATIVNI ASPEKT TRIBOLOŠKIH POJAVA	5
2.1 Osnovni pojmovi	5
2.2 Disipativna priroda trenja i habanja	7
2.3 Posledice triboloških procesa	12
3. TRIBODIZAJN KAO KONCEPT	15
3.1 Osnovni pojmovi i principi tribodizajna	15
3.2 Tribodizajn i konstruisanje	26
3.3 Tribodizajn u projektovanju mašina	29
4. ANALIZA TRIBOMEHANIČKIH SISTEMA ZA VOĐENJE	33
4.1 Procesi na kontaktnim površinama pri trenju klizanja	36
4.1.1 Vrste trenja klizanja kod vođica alatnih mašina	37
4.1.1.1 Granično trenje kod kliznih vođica	38
4.1.1.2 Kombinovano trenje kod kliznih vođica	38
4.1.1.3 Hidrodinamičko trenje na kliznim vođicama	39
4.1.1.4 Hidrostatičko trenje na kliznim vođicama	39
4.1.2 Uticajni faktori na koeficijent trenja pri klizanju	41
4.1.2.1 Koeficijent trenja kao funkcija nepokretnog kontakta	41
4.1.2.2 Zavisnost koeficijenta trenja od brzine kliznja	42
4.1.2.3 Zavisnost koeficijenta trenja od pritiska na kliznim vođicama ..	44
4.1.2.4 Zavisnost koeficijenta trenja od viskoziteta ulja primenjenog za klizne vođice	45
4.1.2.5 Zavisnost koeficijenta trenja od konstruktivnog izvođenja kanala za podmazivanje i kvaliteta obrade kliznih površina	45
4.1.2.6 Analitička veza koeficijenta trenja i režima rada kliznih vođica .	47
4.1.2.7 Hidrorasterećenje kao metod smanjenja koeficijenta trenja na kliznim vođicama	48

4.2 Vođice za pravolinijska kretanja	50
4.2.1 Klizne vođice	52
4.2.1.1 Klasifikacija kliznih vođica	52
4.2.1.2 Uslovi i režim rada kliznih vođica	54
4.2.1.3 Materijal za klizne vođice	56
4.2.1.4 Konstrukcija i oblici kliznih vođica za pravolinijsko vođenje	57
4.2.1.5 Podmazivanje kliznih vođica	61
4.2.1.6 Vođice graničnog (mešanog) trenja	61
4.2.1.7 Hidrodinamičke vođice	64
4.2.1.8 Hidrostatičke vođice	67
4.2.1.9 Aerostatičke vođice	69
5. OPTIMIZACIJA SISTEMA ZA VOĐENJE EKSCENTRIČNO OPTEREJENIH VOĐICA SA ASPEKTA TRIBODIZAJNA	70
5.1 Opterećenje kliznih vođica centričnim silama	70
5.2 Opterećenje kliznih vođica ekscentričnim silama	73
5.2.1 Raspodela opterećenja kliznih vođica	74
5.2.2 Provera samokočenja	77
5.2.3 Analiza karakteristinih slučajeva	78
5.2.4 Analiza naponskog sranja na kliznim vođicama	82
5.3 Usvajanje osnovnog modela ekscentrično opterećenog klizača	86
5.4 Predlog konstruktivnog rešenja za poboljšanje triboloških karakteristika ekscentrično opterećenih vođica	87
6. EKSPERIMENTALNA ISPITIVANJA	91
6.1 Projektovanje uređaja	91
6.1.1 Šema uređaja	91
6.1.2 Konstruktivna dokumentacija	94
6.1.3 Osnovne karakteristike uređaja	94
6.1.4 Modeliranje uređaja	101
6.1.5 Realizovani uređaj	103
6.1.6 Merni sistem	105
6.2 Plan i uslovi ispitivanja	109
6.3 Rezultati ispitivanja	112
6.4 Analiza rezultata	118
7. ZAKLJUČCI	122
8. LITERATURA	126
9. PRILOG	129